

Edwin Winkels

Haar laatste vlucht

ROMAN

NAAR EEN WAARGEBEURD VERHAAL

Uitgeverij Brandt
Amsterdam 2014

Bijna alle personages in deze roman hebben bestaan of leven nog. De namen zijn hun werkelijke namen. De gebeurtenissen hebben zich grotendeels afgespeeld zoals beschreven. Dialogen, gesprekken, gevoelens en gedachten van de personages, hoewel gebaseerd op gesprekken met familieleden en andere betrokkenen en op schriftelijke bronnen, zijn voor verantwoording van de auteur.

Copyright © Edwin Winkels 2014

Omslag: Studio Jan de Boer

Beeld omslag voorzijde: familiealbum Ana Bernal Arias

Beeld omslag achterzijde: privécollectie auteur en familiealbum

Ana Bernal Arias

Auteursfoto: Ferran W. Carmona

Typografie: Zeno Carpentier Alting

NUR 301 / 634

ISBN/EAN 978-94-92037-04-6

Para ti, estás donde estás
Voor jou, waar je ook moge zijn

De allerlaatste reis

*En ik zal gaan. En de vogels zullen blijven zingen;
en mijn moestuin zal blijven met zijn groene boom,
en zijn witte waterput.*

*Alle avonden zal de hemel blauw zijn en vredig;
en zullen de klokken van de klokkentoren luiden
zoals ze vanavond luiden.*

*Ze zullen sterven, zij die me liefhadden;
en elk jaar weer zal het dorp veranderen;
en in die hoek van mijn bloeiende moestuin met zijn
witgekalkte muren*

zal mijn ziel rondzwerven, nostalgisch.

*En ik zal gaan; en ik zal alleen zijn, ontheemd,
zonder groene boom,
zonder witte waterput,
zonder blauwe en vredige hemel...*

En de vogels zullen blijven zingen.

(El viaje definitivo, Juan Ramón Jiménez, 1905)

PROLOOG

De vrouwen huilden. De sneeuw smoorde hun snikken terwijl ze Luciano Otero bij de arm grepen. De jonge boer keek in hun ogen, acht paar ogen die niets leken te zien. Zijn paard stond achter hem te snuiven, het briepte wolken stoom het donker in. De lippen van de vrouwen trilden. In de vroege ochtend aan de voet van de bergen was het twee graden onder nul.

Niemand had geslapen. De familieleden, die in de herberg aan de hoofdweg naar Segovia bij het haardvuur in de salon hadden overnacht, wankelden op de rand van wanhoop en uitputting. Anderen kwamen net aanrijden, vanuit Madrid of andere plaatsen waar reddingswerkers een dag eerder hadden gezocht. De nacht was veel te lang geweest. De bergen hadden zich de avond tevoren al vroeg in hun onneembare eenzaamheid verscholen zonder dat ze hun geheim hadden prijsgegeven. De koeien stonden sinds een week op stal, de konijnen hadden zich in hun holen verschanst, de vogels waren verdwenen. Geen wandelaar zou zich

dit weekeinde voor zijn plezier naar boven wagen.

Luciano wist dat het vliegtuig daar moest liggen. Iedereen in het dorp was ervan overtuigd. Sommigen hadden het toestel donderdag gehoord. Het had laag gevlogen, vanuit het noordwesten, over de weidse vlakke richting de bergen. De vlakke liep snel omhoog, de weilanden werden bossen en daar weer boven, tot tweeduizend meter hoogte, lag slechts een woeste wand van stenen. Enkele dorpelingen hadden een knal gehoord, ze dachten dat het onweer was. Het had geluksemd die avond, bijna niemand had zich op straat gewaagd. Maar het tijdstip dat in de kranten werd vermeld, het laatste contact dat er rond kwart over zes met het vliegtuig uit Vigo was geweest, kwam overeen met het moment van die vreemde donder in de bergen.

De autoriteiten waren vrijdag, de dag na de vermissing, ergens anders gaan zoeken; zuidelijker en westelijker in de Sierra van Guadarrama, de bergketen die zich als een natuurlijke beschutting – vroeger tegen de barbaren, nu alleen tegen de noorderwind – zeventig kilometer lang boven Madrid uitstreckte. Honderden agenten en burgers waren de besneeuwde Monte Abantos op gegaan of hadden gezocht in de drijfmaten bossen van de vallei van Cuelgamuros, waar dictator Franco eerder dat jaar in een gigantische grot zijn eerste doden van de Burgeroorlog had laten begraven. Het pompeuze kruis bovenop, honderdvijftig meter hoog, was vanaf tientallen kilometers ver te zien.

De voortschrijdende tijd wurgde de hoop op een goede afloop als een langzaam aangetrokken garrote.

Het terrein was moeilijk begaanbaar en soms totaal ontoegankelijk. De bergen dedoogden indringers in het voorjaar, tijdens de zomer en bij een zachte herfst, maar niet in de eerste donkere dagen van storm en kou.

Deze zaterdagochtend werd de zoektocht uitgebreid. Meer provincies en bergen, honderden vierkante kilometers. Meer mensen. Militairen. Agenten van de Guardia Civil. Vrijwilligers. Luciano Otero wist dat zoeken in de rest van de sierra geen zin had. Het vliegtuig lag op zijn berg, hoog op de flanken van De Dode Vrouw. De familieleden van de vermiste passagiers en bemanningsleden, gedreven door radeloosheid na twee dagen en nachten wachten op nieuws, wilden hem vergezellen, ook al wisten ze dat de tocht zwaar was en de afloop ongewis.

Donderdagavond had Luciano het nieuws in het kruitmagazijn van Retamares bij Madrid vernomen. Hij vervulde er zijn dienstplicht als telegrafist en hoorde de oproep vanaf Barajas, het vliegveld waar het toestel om 18.30 uur had moeten arriveren. Iedereen werd gevraagd uit te kijken naar Aviaco EC-ANR, om 16.40 uur opgestegen in Vigo, het hoge noordwesten van Spanje, met zestien passagiers en vijf bemanningsleden aan boord. De volgende ochtend belde Luciano naar huis. Ja, zei zijn broer, één man in het dorp had niet alleen een verre knal gehoord, maar zelfs een flits van een vuurbal gezien. Dicht bij de top van de Pico Pasapán. Hij dacht eerst aan een blikseminslag. De radio's in het

dorp hadden die avond door het slechte weer niet gewerkt en pas zojuist hadden de inwoners van het gehucht Ortigosa del Monte het nieuws van het vermiste vliegtuig gehoord.

Luciano was naar zijn kapitein gegaan. Of hij een paar dagen met verlof mocht; hij moest naar huis om te helpen met zoeken. Hij kende De Dode Vrouw als geen ander. De kapitein keek hem fronsend aan. Een dode vrouw? Luciano legde het lachend uit. De zes bergtoppen heetten samen De Dode Vrouw. Als je op een heldere dag vanuit Segovia of de vallei naar haar keek, zag je haar liggen, haar hoofd op een kussen, de handen op haar borst gevouwen, haar knieën en voeten verstopt onder een lijkwade die in de zomer zwart leek en in de winter door de sneeuw helder oplichtte.

De kapitein dacht even na, de pret van de avond tevoren stond nog op zijn gezicht. Ze hadden in de kazerne tot laat het feest van Santa Bárbara gevierd, de beschermheilige van de artillerie, de maagd van de explosieven, de hoedster tegen brand en bliksem.

Ortigosa del Monte. Hoe ver was dat? ‘Nog geen tachtig kilometer, twee uur met de trein,’ zei Luciano. De kapitein knipoogde. ‘Ik weet van niks. Als je dinsdag maar terug bent, soldaat.’

En nu, een dag later, drongen in het schemer van de vroege zaterdagochtend de vrouwen, moeders en zussen van de inzittenden van het vermiste vliegtuig rond hem samen. Voor rouw of troost was het de tijd nog niet, dat moment wilden ze uitstellen. Of nooit be-

leven. De mannen bleven op de achtergrond. Geen tranen bij hen, natuurlijk. Maar wel die wezenloze blik ook; het niets, het onbestemde, de vraag die ze Luciano in stilte stelden en waarop hij geen antwoord had.

Hij moest hun hoop geven, in plaats van de angst voeden. Maar welke hoop? Het was koud, te koud voor begin december. Te koud om daarboven twee, drie nachten in de openlucht te overleven. De berg werd al dagen gezeseld door een winterstorm. Maar als ze nou...? Een hut, een bunker, een grot, het vliegtuig zelf. Zo'n ruimte kon beschutting bieden, warmte. Hoop. Daarmee ging Luciano ook op pad. Hoop op een mirakel.

De vrouwen grepen hem bij de hand en onderarm, ze fluisterden of riepen hem iets toe, ieder een persoonlijke smeekbede om haar dierbare.

‘Hij is een stevige man, meer dan één meter tachtig. En kaal. Misschien heeft hij zijn hoed op.’

‘Hij was voetballer, weet u? Celta de Vigo. Hij is over de vijftig jaar.’

‘De boordwerktuigkundige is mijn zoon. Enrique. Zijn gereedschap, misschien heeft dat hen kunnen helpen.’

‘Ángels vrouw, mijn zus, is vanochtend bevallen van een baby. Laat hem snel naar beneden komen.’

‘Pepe is zijn naam. De piloot, mijn man. Een oorlogsheld. Hij is vast ergens veilig geland.’

Een man kwam vanuit de achtergrond naar voren en probeerde boven de vrouwenstemmen uit te komen. ‘Ze zijn nog zo klein,’ zei hij, ‘mijn dochters, negen

en tien jaar, donker en blond. Esther en Josefa heten ze!

‘We zullen iedereen vinden,’ beloofde Luciano. Hij trok zich voorzichtig los en besteeg zijn paard. ‘Gaan we?’ riep hij naar zijn broer Paco en de konijnenjager Eugenio Zorrilla. Paco had hem de middag tevoren van het treinstation afgehaald; hij kende de berg net zo goed als Luciano. Jarenlang hadden ze als kind hun vader vergezeld op zijn tochten naar het vee. De koeien en stieren konden vrij grazen op de flanken. Zij waren, samen met enkele schapen, de middelen van bestaan van het gezin. Het land was voor de mensen in het dorp, bij elkaar nog geen vijftig gezinnen, het fundament van het leven. Een zwaar leven, waarin ze zich moderne slaven voelden, harde werkers in feodale dienst van machtige grootgrondbezitters met vele hectares aan tarwe en gerst. De vader van Luciano en Paco was tenminste een vrij man, de koeien waren van hemzelf en de berg waar de beesten graasden was van iedereen.

Eugenio had op de flanken van De Dode Vrouw een klein stuk omheind land met een schuur vol konijnen. Hij jaagde niet alleen op konijnen, hij fokte ze ook. De vraag ernaar was groot, het was het goedkoopste vlees om te eten. Bij hun tochten naar boven gingen Luciano en Paco altijd even bij Eugenio langs. De man was een zonderling, kwam weinig de berg af, was één met zijn konijnen geworden, maar met de broers Otero had hij een goede band. Het was meer dan logisch dat hij hen vanochtend zou vergezellen.

Het was kwart voor acht en de agenten van de Guardia Civil die met de drie mannen de berg op zouden gaan waren nog niet gearriveerd. Langer wachten wilden Luciano, Paco en Eugenio niet. Het zou zo licht worden.

De broers Otero gingen te paard. Eugenio Zorrilla liep achter hen en zocht houvast aan de staart van een van de hengsten; zo glibberde hij voort. De sneeuw smolt langzaam weg, het pad was drijfnat. Na een klein uur kwamen ze bij de Rancho van La Becea meer mensen tegen. Officieren van het leger en de Guardia Civil en vertegenwoordigers van Aviaco, de luchtvaartmaatschappij, hadden met auto's over het brede pad uit Segovia een stuk van de berg beklommen en bij de paardenboerderij hadden ze een parkeerplaats geïmproviseerd. Het vliegtuig moest hier in de buurt zijn, dachten ook de autoriteiten nu. Ze wachtten op versterking van de manschappen die lopend naar boven moesten. De officieren hadden geen paarden bij zich en de auto's konden niet verder.

Luciano, Paco en Eugenio wilden door. Ze kregen een vuurpijl mee, voor als ze iets zouden vinden. Eugenio had een jachthoorn bij zich.

Nooit had Luciano Otero de berg met zo veel respect betreden als deze ochtend. Elke bocht in het pad, elke boom, elk beekje was hetzelfde, stond of lag op dezelfde plaats, maar het voelde anders. Nooit was hij bang geweest voor De Dode Vrouw, ook in de winter niet. Tot vijftienhonderd meter hoogte was ze nergens

werkelijk gevaarlijk of bedrieglijk, ze kende weinig diepe afgronden die zich als een dodelijke val voor de onoplettenden openden. De paden waren breed, de bomen boden houvast, de stenen lagen al jarenlang stevig tegen elkaar aan geschurkt. Bovenop kon het wel guur zijn; op de hoogste toppen was nergens beschutting, dorpen en huizen waren ver weg, maar Luciano kon zich geen dode herinneren. Ja, in de Burgeroorlog, had zijn vader hem verteld, toen het front hier na enkele korte en bloedige veldslagen drie jaar lang intact was gebleven en de nationalen van Franco er niet in waren geslaagd de Sierra van Guadarrama vanuit het noorden over te steken om Madrid te bereiken en in te nemen.

Luciano had de bergen in zijn jeugd ontdekt, een speelplaats van honderden hectares. Na de oorlog werden de hellingen met rust gelaten, de bunkers verborgen zich als laatste sporen van de strijd tussen de struiken en het woekerende gras. Druk was het er nooit, want andere bergen waren populairder om te bewandelen. De dennenbossen zorgden voor koelte in de zomer, de jeugd uit het dorp vertoefde er graag om de voeten te baden in de kleine stroompjes die als aderen vol leven over de oppervlakte naar beneden trokken. Hoger, boven de boomgrens, snoof Luciano de vrijheid op en kon hij mijlenver over het door de graanvelden gekleurde gele land turen. De Dode Vrouw was een paradijs waarvan hij enkele geheime ingangen wist. Ze had hem als snotaap verleid en hij zou haar altijd trouw blijven.

Tienduizenden jaren geleden was ze er, volgens de overlevering, met de kracht van een aardshok gaan liggen, ineengezakt, overvallen door de plotselinge dood. Onbezonnen waren haar twee zonen geweest toen ze de erfenis van hun overleden vader hadden betwist: beiden wilden de nieuwe stamleider worden om de vruchtbare grond in de volmaakte vallei te mogen beheren en bewerken. Toen ze op het punt stonden elkaar in de broederstrijd in een afgesproken duel te doden, offerde hun moeder zich op om het dispuut te beëindigen. Ze bood haar lichaam en leven aan – niemand wist aan welke god of duivel – met het verzoek dat de broers elkaar accepteerden en de erfenis eerlijk verdeelden.

De volgende dag was zowel de stammoeder als de prachtige vallei verdwenen. In plaats van rivieren en groen grasland lag er een woeste bergketen van vooral steen en gruis, en toen de zonen naar boven keken zagen zij over meer dan tien kilometer lengte hun moeder liggen, het hoofd op een kussen, de kleine neus en onmiskenbare hoekige kin de lucht in gepriemd, haar handen gekruist over haar borst, haar knieën en voeten aan de kant waar de zon altijd het hoogst stond.

In de voorlaatste bocht voor de top van de Pasapán stopten Luciano, Paco en Eugenio. Hier begon de steile helling. Een stille zee van rotsblokken, opgefleurd met eilandjes van bermstruiken en jeneverbessen. Iets naar links, boven de bergwand van de Peña de Oso, verscheen langzaam de dag. De duisternis had plaatsge-

maakt voor dichte mist, veroorzaakt door de wolken die de berg in een grillige dans omsingelden. Het zicht was hooguit tien meter. De mannen lieten de paarden staan en klommen op zo'n twintig meter van elkaar omhoog om geen stukje van het terrein te missen. Voortdurend riepen ze naar elkaar. 'Hier ben ik.' 'Oké.' 'Verder!' Alle notie van tijd was verdwenen. De willekeur van de wind dreef de wolken naar links en naar rechts, naar boven en beneden. Soms werden ze aan flarden gescheurd.

'Wacht!' Luciano's stem doorkliefde de stilte als een zoevende pijl de lucht. Hij zag door een vluchtige opklaring iets anders dan het grauwe van de mist.

'Daar! Geel, rood... Hebben jullie het gezien?'

Paco en Eugenio hadden het niet gezien. De mist had hen weer opgeslokt.

Het was op de helling aan de overkant, op zo'n tweehonderd, driehonderd meter afstand. Luciano wist het zeker. Ze moesten eerst deze helling af en aan de overkant weer naar boven. Op de Pasapán zelf. De knie van De Dode Vrouw. Daar moest het toestel liggen. Logisch ook eigenlijk. De noordwestelijke flank. De piloot had het net niet gered. Honderd meter hoger en hij was er overheen geweest.

Ze daalden, struikelden over de stenen, ze wilden rennen maar konden het niet. 'Paco, de vuurpijl?'

'Even wachten, tot we het zeker weten. Ik heb nog niets gezien.'

Ze staken een klein beekje over en klommen weer. Het was loodzwaar. Hun voeten gleden van de stenen

af, de sneeuw in. Ze vielen voorover, opzij, probeerden elkaar te ondersteunen en weer vooruit te trekken.

‘Waar dan, Luciano?’ vroeg de konijnenjager.

Recht naar boven, hij wist het zeker.

En toen zagen ze het. Zon was er niet, maar het geel en rood lichtte op als een macaber ochtendgloren. Op een paar meter afstand maar. De geschilderde Spaanse vlag op het staartstuk van het toestel. In stukken. Paco struikelde over een lege stoel. Hij pakte de vuurpijl, stak hem af. Eugenio blies op zijn jachthoorn.

Luciano keek naar de grond, een meter voor hem lag een man in een pilotenuniform, zonder pet op. Hij miste het bovenste deel van zijn hoofd. Vaalwitte korsten van bevroren sneeuw hadden zich op zijn pak en in zijn gezicht genesteld. Luciano keek verder en zag het vliegtuig, of wat ervan over was. Rechts een tweede man, het lichaam leek intact. Zijn arm stak stijf de lucht in, een horloge om de pols. Na de eerste huivering voor de doden overwonnen te hebben, naderde Luciano tot enkele centimeters en keek naar de wijzerplaat achter het gebroken glas. Tien voor half zeven.

‘Hallo?! Iemand daar?’

Hij hoorde iets ritselen, nog verder naar rechts. Dicht bij het staartstuk, iets naar beneden. Hij strompelde een paar meter verder. Een paraplu, halfgeopend en gescheurd. De wind speelde ermee, maar een hand met een slijk blauw handschoentje voorkwam dat de paraplu werd meegezogen, de berg op en de hemel in. Ernaast lag een rondvormig hoedje. Het wiegde op de grens van sneeuw en steen.

Een stewardess. Ze zat op een wat grotere rots. Ze had een lichtblauw pakje aan, dezelfde kleur als haar handschoen en het hoedje, een rok tot op haar knieën. De kous aan haar rechter onderbeen was gescheurd. Geen schoen aan de ene voet, de andere verdween vanaf de enkel in de sneeuw. Geen dikke jas. Luciano stond schuin achter haar. Ze leek jong. Ze keek, net zoals hij altijd had gedaan, het verre dal in, ook al belemmerde de mist het zicht.

‘Mevrouw?’

Hij stapte behoedzaam over de rotsen, bevreesd haar te laten schrikken.

‘Mevrouw?’

Hij stak zijn rechterhand uit. Teder pakte hij de stewardess bij haar frêle, met ragfijne rijp bedekte schouder. Ze draaide zich niet om. Hij strompelde nog twee stappen vooruit om haar in het gezicht te kunnen kijken.

Ze glimlachte.